

УДК 811.11'01'373.211.1

ОЙКОНИМИ В АГЛОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Колісниченко Т. В.

У фокусі даного дослідження – ойконіми Англії. Актуальність роботи зумовлено недостатністю вивчення англомовних номінацій територіальної одиниці county як складового компонентної структури лексеми settlement в англомовній картині світу. Мета роботи – провести етимологічний аналіз назв графств Англії, визначити їх структурні моделі, мову оригіналу та запозичення. Проаналізовані ойконіми утворюють ойконімічну картину світу Англії на основі закладеної у них когнітивної інформації.

Ключові слова: ойконіми, топонімія, лексема, компонент, етимологічний аналіз.

В фокусе нашего исследования – ойконимы Англии. Актуальность работы определена недостаточностью значения англоязычных номинаций территориальной единицы county как составляющего компонентной структуры лексемы settlement в англоязычной картине мира. Цель исследования – провести этимологический анализ названий графств Англии, определить их структурные модели, язык оригинала и заимствования. Проанализированные ойконимы образуют ойконимическую картину мира Англии, на основе заложенной в них когнитивной информации.

Ключевые слова: ойконимы, топонимия, лексема, компонент, этимологический анализ.

The paper is focused on the study of the oikonyms of England. The topicality is motivated by the necessity of a deeper analysis of the English nominations of the territorial unit county as a component of the lexeme 'settlement' componential structure in the English worldview. The aim is to conduct the etymological analysis of the oikonyms of England. The analyzed oikonyms form the oikonymic worldview of England on the basis of their cognitive information.

Key words: oikonym, toponymy, lexeme, component, etymological analysis.

Постановка проблеми. Англомовні номінації територіальних одиниць об'єднаних спільним компонентом значення *settlement* знаходяться у фокусі нашого дослідження. Мета роботи полягає в етимологічному аналізі назв графств Англії для розуміння їх культурологічної складової та для створення топонімікона графств Англії.

Завдання – визначити первинне значення назв графств, походження та шляхи запозичення. Дослідження базується на статтях тлумачних словників, тезаурусів та етимологічних словниках англійської мови. Об'єктом аналізу виступають власні назви графств Англії. **Актуальність** роботи зумовлена необхідністю визначення семантичних принципів класифікації назв графств.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. Свої праці у напрямі вивчення ономастики присвятили науковці (М. Докуліл (1958), Л. П. Калакуцька (1976), Р. Ш. Джарилгасинова, В. А. Ніконов (1984), Дж. Горескі (1999), О. К. Матвеєв (2005), П. Штекауер (2006), Д. Джирартс, Х. Куйкенс (2007), Н. В. Подольська (2008), А. С. Щербак (2008) та ін.).

Основні принципи ономазіологічних досліджень були вирішені М. Докулілом у його роботі "Kzákladním otázkám tvorění slov" (1958) [6]. За його твердженням, загальна картина екстралінгвістичних об'єктів формується відповідно до процесу найменувань даної мови, хоча, даний процес відрізняється відповідно до мови, концептуальна основа найменувань є мовно-залежною. Основна схема формування найменувань, за М. Докулілом: ономазіологічна ознака (детермінант) + ономазіологічна база (концептуальний клас). База завжди проста, в той час як ознака може містити компоненти ознаки [6].

О. К. Матвеев приділяє увагу визначенню даного терміну у лінгвістиці та його розмежуванню з терміном “онімія”, а також пропонує кореляційний термінологічний ряд: *ономастика – оноματοлогия – оноματοграфия – ономастикон* [2, с. 5-11]. О. М. Тихонов ономастику трактує як: 1) розділ мовознавства, який вивчає всі власні імена, як спеціальний об’єкт лінгвістичного опису; 2) особливий розділ мовознавства, який вивчає систему власних назв (імена, по-батькові, прізвища, прізвиська тощо) людей; 3) сукупність власних назв певної мови [5, с. 127]. Тоді як Р. Метьюз у “The Concise Oxford Dictionary of Linguistics” розглядає ономасіологію як вивчення словника з точки зору визначених концептів або речей [9, с. 153].

Ономасіологічний підхід до формування слів, як зазначає П. Штекауер, охоплює кілька основних моделей із загальною особливістю переходу “від концепту до форми” [11, с. 34]. Дж. Горескі узагальнив всі процеси в ономасіологічний ланцюг: об’єкт – концептуальне узагальнення – значення – форма [8, с. 6-12]. Отже, історія ономасіологічних досліджень у формуванні слів охоплює три підходи: перший базується на ідеях Докуліла, другий – на виділенні концептуального та формального рівнів, третій – на ономасіологічних дослідженнях в лексичній семантиці [11, с. 34].

Традиційно ономастика поділяється на розділи в залежності від категорії об’єктів із власними іменами: антропоніміка – вивчення імен людей, астроніміка – назви небесних тіл, топоніміка – географічні назви, тощо [4, с. 3169]. Питання топонімії висвітлено в роботах науковців (Е. Макклур (1910), А. Майер (1922), Дж. Фільд (1980, 2005), А. Рум (1983), А. В. Лисенко (2007), Н. Литвинчук (2008), В. В. Алпатов (2011), Л. Н. Давлеткулова (2011), І. Єфименко (2011), Д. Мілз (2011) та ін.).

“Повний словник лінгвістичних термінів” Т. В. Матвеевої надає наступне визначення топоніміки: розділ ономастики, а саме це наука о топографічних онімах (топонімах). Топоніміка вивчає структуру та функціонування топонімів, їх розповсюдження та походження [3, с. 493]. Топоніми як системні утворення виявляють культурно марковані смисли, які зафіксовані у власних географічних назвах. Виділяють наступні види топонімів: ойконіми – назви населених пунктів, гідроніми – назви водойм та річок, омоніми – назви рельєфу, тощо. У фокусі нашого дослідження знаходяться ойконіми Англії, а саме назви графств. Ойконімія – сукупність назв населених пунктів, є підкласом топонімії (сукупності географічних об’єктів) (див. Н. В. Подольська).

Виклад основного матеріалу. Сучасна територія Англії нараховує 46 церемоніальних графств (25 неметропольних та 6 метропольних графств) та City of London, які утворились на основі 39 історичних графств.

За структурною класифікацією ойконіми Англії ми поділяємо на однослівні та словосполучення. Розглянемо назви графств Англії за даною класифікацією: однослівними ойконімами є *Dorset, County Durham*; словосполучення поділимо на групи:

1) конструкція **N+N**, тобто до складу конструкції входять два іменники:

1.1) Означальна конструкція (іменники у називному відмінку): *County Durham*;

1.2) Приналежна конструкція (утворена за допомогою *of* конструкції): *City of London, Isle of Wight*;

2) конструкція **Adj+N**, тобто до складу конструкції входять іменник та прикметник: *East Sussex, Greater Manchester, North Yorkshire, South Yorkshire, West Midlands, West Sussex, West Yorkshire*.

3) конструкція **N+Pr+N**, тобто до складу конструкції входять два іменники та прийменник: *Tyne and Wear*.

4) конструкція **N+Pr+Adj+N**, до складу якої входять два іменники, прикметник та прийменник: *County of Greater London*.

Отже, більшість ойконімів Англії мають двослівну конструкцію типу **Adj+N**.

Тепер розглянемо “внутрішню” будову назв графств Англії. Щодо “внутрішньої” будови назв графств, ми виділяємо одно-, дво- та багатоконпонентні назви.

Такі назви графств як *Cornwall, Cumbria, Devon, Kent* є однокомпонентними: *Cornwall* – давньоанглійське *Cornwalas* (891), *Cornubia* (705), “the Corn

Welsh: *Cornowii* (назва кельтського племені) ← латинське *Cornovii* ← кельтське *kernou* ← протоіндоєвропейське *ker-* “верхня частина тіла”. *Cumbria* походить від *Cymry*, слова яким найменували себе кельтські племена. Латинізована версія *Cumbria* використовується як назва графства Англії з 1974 року. *Devon* походить від давньоанглійського *Defena*(scir) (9 ст.) – “(територія) *Думнонії*” (кельтська назва). *Kent* – назва походить від латинського *Canticum* та грецького *Kantion* (51 В.С.Е.), давня кельтська назва означає “береговий район” або “земля військових” [7].

Більшість назв графств Англії є двокомпонентними, наприклад, конструкція N+N (конструкція складається з двох іменників, а саме *county town* та компонентів *–shire*, *–land*, *–sex*, *–side*, *–set* та *–folk*). У конструкції *county town + shire* компонент ‘*–shire*’ походить від давньоанглійського (ДА) *scir* “адміністративний офіс” або “район, провінція, графство” ← протогерманського (Proto-Germanic) *skizo* [7]. Даний компонент присутній у 25 назвах графств (наприклад *Bedfordshire*; *Gloucestershire*; *Leicestershire*; *Oxfordshire*): *Bedfordshire* (*Bedford+shire*) – *Shire of Bedford*. Назва *Bedford* походить від *Bieda's ford*. Дана назва згадується у 880 році як “*Bedanford*” та у книзі Страшного Суду у 1086 році як “*Bedeford*”. Назва *Gloucester* (*Gloucestershire* ← *Gloucester+shire*). Назва *Gleawceaster* від лат. *Coloniae Glev* (2 с.), яка означає “світле місце” [7].

У конструкціях *name + land* компонент *–land* походить від ДА *land*, *lond* (“земля”, “певна частина земної поверхні, територія позначена політичними межами”), який утворився від Proto-Germanic *landom* ← від протоіндоєвропейського (PIE) *lendh-* “земля” [7]. Даний компонент присутній у назвах графств *Northumberland* та *Rutland*: *Rutland* – походження назви достеменно не відоме, але в “*A Dictionary of British Place-Names*” Д. Мілза наводиться таке пояснення виникнення даної назви: “*Rota's land*” від ДА власного імені [10].

Конструкція *cardinal point + sex*, в якій компонент *–sex* утворився від *Saxon* (пізньоанглійська *Saxonem*), дана назва залишилась як скорочення *–sex* в назвах графств Англії. Визначена конструкція присутня у двох назвах графств (*Essex*; *Sussex*): *Essex* походить від ДА *East-Seaxe* “*East Saxons*” (7 ст). Назва *East* походить від ДА *east*, *eastan*, *easte* (n.) “схід, східний” ← Proto-Germanic *aust* – “схід” ← PIE *aus-* “світити”. Назва *Saxons* датується 1200 роком та походить від давньолатинської (ДЛ) *Saxonem* (*Saxo*) (ДА *Seaxe*, давньонімецька (ДН) *Sahsun*, германське *Sachse* “*Saxon*”). Назва *Sussex* походить від ДА *Sup Seaxe* “земля північних саксонів” та є поєднанням *south + Saxon*. *South*: ДА *suð* “північний” ← Proto-Germanic *sunthaz* “сонячна сторона” та відноситься до основи *sunnon* “сонце” [7].

Компонент *–folk* (ДА *folc* “люди, нація, армія” ← Proto-Germanic *folkam*) у конструкції *cardinal point + folk* зареєстровано у назвах *Norfolk* та *Suffolk*: *Norfolk* – (1066) “*Northern reople*” *Nordfolc* “(Територія) північних людей”; *Suffolk* – (895) давньоанглійське *Supfolcci* (“Північні люди”) [7].

Компонент *–side* у конструкції *river + side*: походить від ДА *side* “довго сторона” ← Proto-Germanic *sithon* ← прикметника *sithas* “довгий” ← PIE *se-* “довго, пізно”. Компонент *–side* присутній у назві графства *Merseyside*: *Merseyside* – територія навколо річки *Mersey* (ДА слово, яке означає “межі ріки”) [7].

Компонент *–set* (13 ст.) у конструкції *name + set*: походить від давньофранцузької (ДФ) *siege* “місце” та латинської *sedes* “місце”. Даний компонент зберігся в назві графства *Dorset* утворений за допомогою *Dorchester + set*. Пор.: *Dorchester* “Люди *Дорчестера*”: ДА *Dorcanceaster* ← *Dornwaraceaster* ← лат. *Durnovaria* ← романо-британського *duro-* “місто-фортеця” [7].

Трьохкомпонентними назвами є *Northamptonshire* та *Northumberland*, конструкція яких має вигляд Adj+N+N. У таких назвах як *Northamptonshire* та *Northumberland* присутній лівосторонній компонент *–north*: *Northamptonshire* – *Shire of Northampton*. *Northampton* походить від слова *Ham tun*, що в давньоанглійській означало “ферма” та назви графства *Ham tunescir* [7]; компонент *North* був доданий для розмежування його від *Hampshire* та *Southampton*. *Northumberland*: назва походить від назви королівства *Northumbria* (Anglo-Saxon *Nordhymbre*), яке знаходилось на північному березі річки *Humber*.

Результати аналізу “внутрішньої” будови назв графств Англії визначили, що в утворенні назв графств конструкцією з високою частотою уживання є конструкція *county town + shire*.

Висновки та перспективи. Визначені структурні моделі назв графств Англії, їх “внутрішня” будова, мова оригіналу та запозичення утворюють ойконімічну картину світу Англії на основі когнітивної інформації, закладеної у досліджуваних ойконімах, безпосередньо пов’язаних з реаліями, які вплинули на утворення та еволюцію назви того чи іншого графства Англії.

Перспективою дослідження є вивчення функціонування лексем об’єднаних спільним компонентом значення *settlement* на матеріалі творів англійської літератури новоанглійського періоду через опис, класифікацію та узагальнення виявлених особливостей, а також деталізація сполучуваності у дискурсі.

Література

1. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь : Перун, 2003. – 1440 с.
2. Матвеев А. К. Ономастика и ономотология: терминологический этюд / А. К. Матвеев // Вопросы ономастики.– Екатеринбург : Издательство Уральского университета, 2005. – № 2. – С. 5-11.
3. Матвеева Т. В. Полный словарь лингвистических терминов / Т. В. Матвеева. – Ростов на/Д : Феникс, 2010. – 562 с.
4. Подольская Н. В. Ономастика / Н. В. Подольская // Лингвистический энциклопедический словарь. Под ред. Н. Я. Ярцевой. – [Электронная версия]. – М. : Директмедиа Паблшинг, 2008. – С. 3169-3173.
5. Энциклопедический словарь-справочник лингвистических терминов и понятий. Русский язык [Электронный ресурс] : в 2 т. / А. Н. Тихонов, Р. И. Хашимов, Г. С. Журавлева и др.; под общ. ред. А. Н. Тихонова, Р. И. Хашимова. – Том 1. – 2-е изд., стер. – М. : Флинта, 2014. – 840 с.
6. Dokulil M. Kzákladním otázkám tvorění slov / M. Dokulil // O vědeckém poznání soudobých jazyků. (Ed. A. Dostál). – Praha: ČAV, 1958. – Pp. 154–169.
7. Harper D. Online Etymology Dictionary / D. Harper. – [Electronic resource]. – Online access : <http://www.etymonline.com> . – Title from title screen (viewed on January 13, 2016).
8. Horecký J. Onomaziologická interpretácia tvorenia slov / J. Horecký // Slovo a slovesnost. Volume 60. Number 1. – Prague : Czech Language Institute, 1999. – Pp. 6–12.
9. Matthews P. H. The Concise Oxford Dictionary of Linguistics / P. H. Matthews. – Oxford : OUP, 2003. – 245 p.
10. Mills D. A Dictionary of British Place-Names / D. Mills. – NY: OUP, 2011. – 576 p.
11. Štekauer P. Onomasiological Theory of Word Formation / P. Štekauer // Encyclopedia of Language and Linguistics / K. Brown. – 2-nd edition. – Oxford, UK : Elsevier Science, 2006. – Pp. 34-37.